

MERRIMAN, Peter (2022)

Space

Londres: Routledge, 365 p.

ISBN 9780415667296

L'espai és la raó de ser de la geografia, el concepte clau més bàsic, però, paradoxalment, quan intentem definir-lo, no ens acabem de sortir-nos-en i sovint el donem per entès. Una de les causes d'aquesta dificultat rau en el fet que no hi ha una única conceptualització, sinó múltiples, cada una de les quals està associada a una aproximació ontològica, epistemològica o teòrica particular. Amb la voluntat de posar fi a les confusions, en els darrers anys hi ha hagut un esforç creixent per comprendre-les i manejar-les amb rigor, de la mateixa forma que també s'està fent amb els altres conceptes espacials («territori», «lloc» i «paisatge»). Això s'ha materialitzat en la publicació de diversos treballs de discussió conceptual i d'història del pensament. Alguns exemples recents en llengua castellana són els de Díaz i Roca (2021) i Ramírez i López (2015).

A aquest conjunt de treballs, que poden inscriure's en el gir ontològic que viuen les ciències socials, cal sumar-hi ara el títol firmat per Peter Merriman, professor de Geografia Humana de la Universitat Aberystwyth, del País de Gal·les, i també autor i coordinador de diversos llibres, entre els quals destaca una antologia monumental de textos sobre l'espai en quatre volums (Merriman, 2016). De fet, *Space* (2022) la complementa i a la vegada n'és la síntesi i una guia per no desorientar-se. Així mateix, no per casualitat, *Space* forma part de la col·lecció «Key Ideas in Geography», juntament amb llibres sobre ciutat, mobilitat, migració, escala, paisatge i natura, entre d'altres. Es tracta d'una col·lecció d'obres pensades per aclarir idees a estudiants de postgrau, professorat i persones investigadores i, per tant, amb una redacció clara i amb lectures recomanades, capses per ampliar-ne la informació i índex analític.

Space es presenta com la primera síntesi completa sobre aquest tema escrita per un geògraf i dirigida a la comunitat geogràfica. Com assenyala el propi autor, hi ha unes altres obres que també en parlen, però la majoria són escrites per físics i filòsofs i, per tant, dirigides a un altre públic. Si bé la geografia se'n nodreix, el llenguatge que fan servir no sempre és accessible, alhora que sovint no tenen en compte ni les aportacions de la geografia ni l'aplicació en l'anàlisi geogràfica.

Merriman hi examina la complexitat de la història del pensament espacial, caracteritzada per múltiples trajectòries, des d'aquelles que tracten de comprendre la manera com nosaltres, els humans, ocupem l'espai, hi vivim, l'estructurem i hi interpretem el nostre rol fins a les que, per comprendre l'espai, l'abstrauen i el fan independent de qualsevol procés humà i social. En aquest sentit, analitza la influència i les contribucions de la geometria, l'aritmètica, la filosofia natural, la física, l'empirisme, el positivisme, la fenomenologia, l'existencialisme, el marxisme, el postestructuralisme, el feminisme, el postcolonialisme, la física, la psicologia, l'antropologia, la sociologia, l'art i, és clar, la geografia. L'argument bàsic de Merriman és que, a diferència del que se sol pressuposar, el pensament espacial no es divideix en dos grans corrents independents l'un de l'altre: d'una banda, les aportacions de les disciplines físicomatemàtiques i quantitatives i, de l'altra, les de les qualitatives i humanístiques. Per contra, mostra que aquella distinció no és del tot precisa, ja que les primeres continuen influint sobre les segones, malgrat que les segones no influeixen tant sobre les primeres.

Davant de la gran quantitat de disciplines científiques i de corrents filosò-

tics que han pensat l'espai, així com la complexitat de les seves interconnexions i influències mútues, construir un ordre lineal d'exposició (com el que imposa un llibre) no deu haver sigut pas gens fàcil, i menys encara sintetitzar-lo i comprimir-lo en un text de menys de 300 pàgines, compost de set capítols, a més d'una introducció i unes conclusions (i una addenda sobre les especialitats de la covid-19). L'estructura combina tres línies argumentals: els conceptes d'espai o, com els anomena Merriman, «espècies d'espai» (un terme que pren directament del títol del llibre de Georges Perec); les genealogies, trajectòries i debats, i l'aplicació en la geografia. En relació amb la primera línia, Merriman sintetitza les diferents conceptualitzacions en vuit «espècies d'espai»: l'espai euclidià, basat en la geometria d'Euclides; l'espai cartesià, el formulat per Descartes; l'espai absolut, de Newton; l'espai relatiu, de Leibniz, en contraposició a l'anterior; l'espai mental (o psíquic), l'arrel del qual és la intuïció a priori de Kant; l'espai viscut (o existencial), de la fenomenologia i l'existencialisme; l'espai social, del marxisme, el feminisme i el postcolonialisme, i l'espai relacional, del postestructuralisme. L'autor presenta aquest conjunt de conceptes a la introducció i els desenvolupa en els capítols següents. Ara bé, i en relació amb la segona línia argumental, els capítols no estan pas estructurats en funció de les espècies, sinó que segueixen les genealogies, les trajectòries i els debats. De vegades una trajectòria s'identifica amb una espècie en concret (per exemple: el capítol dedicat a la fenomenologia i l'existencialisme amb l'espai viscut), però en uns altres capítols es reflecteix el debat entre conceptes diferents (com ara el representat per l'antagonisme entre els espais absolut i relatiu, que segueix encara ben viu en el camp de la física), i encara alguns altres capítols es dediquen a diverses trajectòries que desemboquen en un sol concepte (com en el cas de

l'espai social, desenvolupat en dos capítols). Complementàriament a aquestes dues línies, Merriman ens mostra com la geografia s'ha inscrit en aquelles trajectòries i com ha aplicat els conceptes. Així, per exemple, l'espai geomètric (euclidià, cartesià i absolut) ha estat la base de la ciència espacial i de la revolució quantitativa de la geografia humana; la fenomenologia i l'existencialisme, la de la geografia humanística; l'espai social ha sigut desenvolupat per les geografies radical, marxista i feminista, i l'espai relacional, aplicat i ampliat mitjançant la teoria no representacional.

Sens dubte, un dels aspectes notables d'aquesta obra és haver inclòs les contribucions d'un ampli ventall de disciplines i corrents de pensament. Cal precisar, tanmateix, que es tracta de les tradicions de pensament occidental, de forma que no recull —encara que, ens diu Merriman, no per falta de ganes— les conceptualitzacions produïdes en unes altres tradicions (com ara la islàmica, la budista o la hinduista), i només deixa constància d'aquesta diversitat en el capítol 6, il·lustrant-lo amb el concepte d'espai d'un poble aborigen d' Austràlia. Així mateix, només recull les fonts publicades en anglès, de manera que els autors i les autores d'Europa i de l'Amèrica llatina que no han sigut traduïts no hi consten. En aquest sentit, l'únic autor citat del nostre país és Manuel Castells, i l'únic geògraf llatinoamericà, Milton Santos, recentment traduït a l'anglès.

La influència de la filosofia i de la física occidentals també es fa notar en la narrativa sobre els orígens del pensament espacial. Així, *Space* reproduceix al capítol 2 la narrativa construïda per Jammer (1954) i Čapek (1976), segons la qual el pensament espacial neix, sobretot, de la mà de la física, amb Descartes, Newton i Leibniz, i només s'hi dediquen quatre pàgines a les conceptualitzacions prèvies i a l'intens debat que va haver-hi dins l'escolàstica, i del qual en són deutors els filò-

sofs esmentats. Cal afegir-hi, en benefici de Merriman, que aquesta qüestió tot just comença a estudiar-se seriosament (vegeu Vermeir i Regier, 2016).

En canvi, Merriman presta atenció a les contribucions procedents del camp de l'art, de fet, aquest interès es reflecteix en l'elecció de la portada del llibre, que reproduïx *La veu de l'espai* (1931), de Magritte. En un dels apartats del capítol 8 examina la comprensió i la representació de l'espai i les influències mútues entre l'art, les ciències físicomatemàtiques i les ciències socials. Ara bé, només n'ofereix un tast (en aquest cas, les arts plàstiques i escèniques d'ençà del cubisme), i això fa venir ganes de saber-ne més. Sens dubte, les interaccions entre l'art i la geografia en el pensament espacial és un tema que mereix dedicar-hi una obra exclusiva, ara com ara inexistent, semblant a la que Shlain (1991) va dedicar a l'espai (i el temps) en la relació entre l'art i la física.

Per últim, en certa manera, *Space* es pot entendre també com una introducció a la filosofia de l'espai. Així, permet que la comunitat geogràfica entri en contacte amb diversos filòsofs, des dels més habituals (com ara Descartes, Kant, Heidegger, Foucault i Deleuze) fins als que no ho són tant (com ara Alexander, Whitehead, Bergson o Merlau-Ponty), però sense haver de fer front al trencaclosques encara més gran que provocaria la distinció entre les qüestions ontològiques (què és l'espai?) del realisme i l'idealisme, i les epistemològiques (com podem conèixer i comprendre l'espai?) del racionalisme, l'empirisme i l'hermenèutica (Abbagnano, 1961).

En síntesi, ens trobem davant d'un llibre imprescindible, que cobreix una llacuna important en el si de la geografia. I, malgrat que hi ha algunes omissions i molts tastos, això no li resta gens de valor, ja que l'objectiu de Merriman, que compleix amb escreix, és presentar una visió integral i clara de les conceptua-

litzacions d'espai i de les seves aplicacions en el camp de la geografia.

Referències bibliogràfiques

- ABBAGNANO, Nicola (1961). «Espacio». *Diccionario de Filosofía*, 4a edició en espanyol. Ciutat de Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 2004, 397-401.
- ČAPEK, Milič (ed.) (1976). *The Concepts of Space and Time. Their Structure and Their Development*. Dordrecht: D. Reidel Publishing.
- DÍAZ, Iban i ROCA, Beltrán (2021). *El espacio en la teoría social: Una mirada multidisciplinar*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- JAMMER, Max (1954). *Concepts of Space: the History of Theories of Space in Physics*. Cambridge: Harvard University Press.
- MERRIMAN, Peter (2016). *Space: Critical Concepts in Geography*. 4 vols. Londres: Routledge.
- RAMÍREZ, Blanca i LÓPEZ, Liliana (2015). *Espacio, paisaje, región, territorio y lugar: La diversidad en el pensamiento contemporáneo*. Ciudad de México: Universidad Nacional Autónoma de México. Instituto de Geografía.
- SHLAIN, Leonard (1991). *Art & Physics: Parallel Visions in Space, Time, and Light*. Nova York: Morrow.
- VERMEIR, Koen i REGIER, Jonathan (eds.) (2016). *Boundaries, Extents and Circulations: Space and Spatiality in Early Modern Natural Philosophy*. Berlín: Springer.

Xavier Oliveras González
 El Colegio de la Frontera Norte
 Departamento de Estudios Urbanos y
 Medio Ambiente
 xoliveras@colef.mx
<https://doi.org/10.5565/rev/dag.881>

© de l'autor